

LECTIO PRAECURSORIA

Karoliina Sjö

Päiväkirja, mikä kiehtova laji!

Ennen väitöskirjaprosessin aloittamista aloin aikoinani pohtia pro gradu -tutkielmani aihetta, ja jo silloin ajattelin, että päiväkirjat tuntuvat houkuttelevilta; mitä kaikkea niistä voisikaan ammentaa kulttuurihistorialliseen tutkimukseen. Olin jo aiemmissa metodologiaopinnoissa kiinnostunut juuri päiväkirjojen tutkimuksellisesta annista. Toisaalta huomasin, että päiväkirjoja ja päiväkirjalajia sekä niihin liittyvää historiaa voisi olla syytä tutkia yhä enemmän ja tarkemmin.

Mielessäni välkkyivät monet puoleensavetävät kirjailija- ja taitelijapäiväkirjat. Esimerkiksi Aila Meriluoto oli johdatellut kirjoituksissaan minut mukanaan mitä kiehtovimpaan, toisinaan raadolliseenkin arkeen ja sen kuvaukseen, jota siivittivät mukaansatempaavat kohtaamiset mielenkiintoisten ihmisten parissa ja aikansa kulttuurivaikuttajien juhlissa sekä muissa riennoissa. Toisaalta päiväkirjat kertoivat aiheista ja asioista, joista niin monesti yhä vaiettiin. ”Terveisiä. Elämästä, tältä kohtaa”, kaikuiivat Meriluodon kirjoittamat sanat päässäni. Päiväkirjoissa olikin jäänyt kutkuttamaan juuri aikaan ja ajallisuuteen liittyvät kysymykset, ajan ja paikan risteymät sekä yksityisen ja yleisen välinen vuorovaikutus, itsestä ja elämästä kirjoittaminen ja kertominen, osana ympäröivää maailmaa. Tässä kaikessa piileekin päiväkirjojen eräs tutkimuksellinen anti: esimerkiksi kulttuurihistorioitsijalle päiväkirjoissa kietoutuvat yhteen sekä kaikkein yksityisin että yleisin, yksittäinen arjen dokumentaatio sekä laajempi historian kulku.

Sen jälkeen, kun olin päättänyt, että haluan ruveta tutkimaan päiväkirjoja aloin miettiä, että haluaisin sittenkin tarkastella aineistoa, jota ei olisi aikaisemmin tutkittu eli niin sanotusti jonkun aiemmin tuntemattoman ja tavallisen ihmisen kirjoittamia päiväkirjoja. Tällaista aineistoa olisi varmasti olemassa, ajattelin – päiväkirjat kun ovat olleet jo pidempään suhteellisen demokraattinenkin laji, sillä niitä ovat voineet kirjoittaa monenlaiset ja monista eri taustoista tulevat ihmiset, mikäli esimerkiksi kirjoitustaito ja materiaaliset ehdot ja mahdollisuudet ovat sen sallineet. Toki kirjoittamiseen ovat vaikuttaneet myös monet muut tekijät, ja päiväkirjojen kirjoittamiseen, saati niiden säilyttämiseen ja säilymiseen liittyvät kysymykset ovat olleet yhteydessä esimerkiksi henkilön sukupuoleen sekä yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen asemaan.

Ajatukset aiemmin tutkimattomista päiväkirjoista vahvistuivat, ja otin yhteyttä muutamaan eri arkistoon. Sain pari aineistoehdotusta, joihin päätin tutustua. Ensimmäiseksi suuntasin kohti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoa ja sen silloin vielä Helsingin Mariankadulla sijaitsevaa arkistosalia. Kruununhaassa sijaitseva kohde imaisi heti tunnelmaan, ja minulle esiteltiin mittava päiväkirja-aineisto, jonka oli kirjoittanut henkilö nimeltä Kirsti Teräsvuori. Kun olin ilmaissut kiinnostukseni kyseistä aineistoa kohtaan, minut istutettiin salin pöydän ääreen ja minulle tuotiin eteeni Teräsvuoren arkistokokoelman ensimmäinen arkistolaatikko. Avasin innostunein ja jännittynein mielin laatikon nauhat ja nostin eteeni mustan vahakantisen vihon, jonka kannessa luki ”Kirsti Teräsvuoren päiväkirja alkaa tästä”. Aloin lukea ensimmäisiä rivejä, ja sille tielle jäin. En edes käynyt katsomassa muita aineistoja, vaan jokin veti minut ensimmäisistä sanoista lähtien näiden päiväkirjojen maailmaan,

matkalle, josta en tuolla hetkellä tiennyt tulevan yksi elämäni merkittävimmistä ja jonka eräänlainen päätepiste on täällä tänään.

Pro gradun tehtyäni oli käynyt hyvin selväksi, että Kirsti Teräsvuoren päiväkirja-aineistoa riittäisi tutkittavaksi vaikka loppuelämäksi asti ja minulla mielenkiintoa ja innostusta aineiston tutkimista varten, joten niin alkoi väitöskirjan tekeminen.

Vuosien aikana ja tutkimusprosessin edetessä kuva päiväkirjojen kirjoittajasta eli Kirstistä alkoi muotoutua. Tämä oli tärkeää, sillä tutkimuksen kannalta oli oleellista hahmottaa, kuinka kyseessä oli henkilökohtainen, monelta osin intuumikin aineisto, jossa juuri kirjoittava ja kertova minä, Kirsti itse ja hänen kerronnallinen toimijuutensa, olivat keskiössä, jolloin kirjoittajan esiin nostaminen ja hänelle ikään kuin ”äänen antaminen” muodostuivat tärkeiksi asioiksi. Näin ollen en ole esimerkiksi anonymisoinut tai pseudonymisoinut päiväkirjan kirjoittajaa tai muita päiväkirjoissa esiintyviä henkilöitä. Kaikkiaan henkilökohtaisen, intuumin ja julkisen rajat ovat usein häilyvät, risteävätkin. Lähtökohtani on ollut joka tapauksessa pyrkiä lähestymään aineistoa, sen kirjoittajaa ja muita päiväkirjassa esiintyviä

henkilöitä sekä päiväkirjojen avulla käsittelemiäni tutkimuskysymyksiä ennen kaikkea kunnioittaen sekä tarkasti ja monipuolisesti argumentoiden ja tutkimuseettisiä kysymyksiä jatkuvasti punniten.

Kirsti Maria Teräsvuori syntyi vuonna 1899 Kuopiossa maineikkaaseen Ståhlbergien sukuun. Perhe muutti vuonna 1905 Helsinkiin, jossa Kirsti asui suuren osan elämästään, ja jossa hän lopulta kuoli ilmeisen yksinäisenä ja erilaisten sairauksien piinaamana vuonna 1988.

Kirstin isä oli tullipäälysymies Henrik Ståhlberg ja hänen äitinsä Beda Ståhlberg (o.s. Jack). Kirstillä oli yhteensä 7

Kuva 1. Karoliina Sjö pitämässä lektiotaan. Kuva: Kimi Kärki

sisarusta, joista 4 kuoli jo lapsina, sillä lapsikuolleisuus oli edelleen 1800- ja 1900-lukujen taitteessa yleistä Suomessa. Kuolemat jättivät jälkensä ja esimerkiksi surun elossa oleviin perheenjäseniin, niin myös Kirstiin, joka päiväkirjoissa kerrotun mukaisesti suri etenkin veljensä Urpo Henrikin kuolemaa vuonna 1911.

Kirsti kasvoi hyvin suomalaisuusmyönteisessä ilmapiirissä, ja hänen ympärillään oli paljon vaikuttajia, joille suomen kieli ja suomalainen kulttuuri sekä, yleisten eurooppalaisten virtausten mukaisesti, niin sanotun ”oman” kansakunnan ja kansallisen kulttuurin muodostaminen ja rakentaminen olivat tärkeitä asioita. Tämä tarkoitti myös esimerkiksi sitä, että tyttöjen ja näin ollen myös Kirstin koulutus nähtiin tärkeänä, sillä tytöillä ja naisilla katsottiin olevan oma merkittävä roolinsa kansakunnan ja uusien kansalaisten kasvattajina. Toisaalta koulutusta koskevissa keskusteluissa tuotiin usein esiin, kuinka tyttöjen koulutuksesta tuli olla myös huolissaan, sillä se saattoi aikalaiskäsitysten mukaan osaltaan vahingoittaa tyttöjä niin fyysisesti kuin henkisesti.

Kirstin lapsuus ja nuoruus osuivat myös aikaan, jolloin esimerkiksi sodat ja modernin murros ravisuttivat maailmaa ja ympäröivää yhteiskuntaa. Kaiken tämän myllerryksen ja ristivetojen keskellä Kirsti koetti kasvaa nuoreksi aikuiseksi ja moderniksi kansalaiseksi, mikä oli kuitenkin monin tavoin vaikeaa ja hankalaa. Kirsti oli esimerkiksi hyvin lahjakas koulussa, mutta koki, että koulu vei häneltä nuoruuden ja koko elämänilon. Kirsti keskeyttikin Helsingin Suomalaisen Tyttökoulun vuonna 1916 sairastumisen vuoksi. Hänet lähetettiin seuraavaksi lukuvuodeksi Ristiinaan maalle Gulinin pappilaan lepäämään.

Nämä vuoden 1916 tapahtumat olivat monella tavoin merkittäviä, eikä vähiten siksi, että Ristiinassa ollessaan Kirsti alkoi vihdoinkin kirjoittaa päiväkirjaa – hän oli sanojensa mukaan jo pitkään haaveillut päiväkirjan kirjoittamisesta, mutta sille ei ollut aiemmin ollut aikaa muiden velvollisuuksien vuoksi. Palattuaan Ristiinasta takaisin Helsinkiin vuonna 1917 Kirsti ei mennyt koskaan enää takaisin kouluun, eikä hän esimerkiksi ollut tietävästi missään kodin ulkopuolisessa palkkatyössä, mutta kirjoittamisesta tuli yksi elämän tärkeimmistä asioista. Erilaiset sairaudet, kivut ja syvä yksinäisyys püinasivat elämää, ja eräessä elämänsä vaiheessa Kirsti muun muassa laitettiin useaksi vuodeksi mielisairaalaan, tosin vastoin omaa tahtoaan.

Aloitettuaan päiväkirjan kirjoittamisen Kirsti todella kirjoitti, kirjoitti niin, että kynä sauhusi ja muste virtasi. Hän kirjoitti aamuin, päivin, illoin, öin – milloin ikinä löysi kirjoittamiselle aikaa. Hän kutsui kirjoittamistaan usein runoilemiseksi ja päiväkirjojaan kertomukseksi tai runoelmiksi – joskus jopa rosoliksi. Kuten tutkimuksesta käy ilmi, oli kertomusmuoto Kirstin päiväkirjakirjoittamiselle tärkeää. Hyvin pian päiväkirjoja lukiessa alkoikin minulle tutkijana käydä selväksi, että kyseessä oli monin tavoin intohimoinen ja päämäärätietoinen kirjallinen projekti. Ehkä Kirsti teki elämästään eräänlaista kaunokirjallista teosta. Tutkimuksessani kysynkin, miten Kirsti muodosti päiväkirjoissaan kertomusta itsestään, elämästään ja kokemuksistaan tyttönä ja nuorena naisena 1900-luvun alun Suomessa. Olen ollut kiinnostunut esimerkiksi siitä, millaista roolia juuri päiväkirja elämästä kertomisen ja kirjoittamisen alustana ja paikkana toteutti.

Kirsti kirjoitti lähes joka päivä tai piti ainakin huolen siitä, että joka päivältä oli jotakin kirjoitettavaa. Monesti kirjoitukset olivat laajuudeltaan useita sivuja, ja vain harvoin ne jäivät alle sivun mittaisiksi merkinnöiksi. Eräessä vaiheessa Kirsti alkoi kirjoittaa päiväkirjojaan pikakirjoituksella. Hän alkoi niin ikään kirjoittaa vuonna 1920 päiväkirjojaan käsin puhtaaksi, ja jatkoi tätä puhtaaksikirjoittamista seuraavina vuosina ja vuosikymmeninä. Kirsti kommentoi monesti aiempia kirjoituksiaan ja selitti menneitä tapahtumia puhtaaksikirjoittamisen yhteydessä, mikä tuo mielenkiintoisia aikatasoja omasta elämästä kirjoittamiseen ja kertomiseen sekä päiväkirjan aikaan, joka helposti ja ehkä näennäisestäikin näyttää mukailevan temporaalis-kronologisesti etenevää kalenteriaikaa.

Tutkimani päiväkirja-aineisto sisältää Kirstin puhtaaksikirjoitetut nuoruusajan päiväkirjat vuosilta 1916–1923. Yhteensä tämä käsittää 136 kokonaista päiväkirjaa ja reilu 10 000 sivua kirjoitettua tekstiä. Yhteensä Kirsti Teräsvuoren arkisto sisältää kymmeniätuhansia sivuja päiväkirjatekstiä ja muuta materiaalia. Kirsti on itse sivunumeroinut päiväkirjansa. Jokainen kirjoitus alkaa päiväkirjoille konventionaaliseen tyyliin viikonpäivällä ja päivämäärällä sekä usein kellonajan ja sää tietojen ilmoittamisella. Monesti Kirsti myös alkuun kertoi, monelta oli herännyt ja millainen oli terveydentila herätessä ja kirjoittamaan alkaessa. Kertomus on yleensä monelta osin yhtenäistä, minkä rikkoo kuitenkin ajatusviivan käyttö tapahtumia eriteltäessä.

Olen lähestynyt Kirstin päiväkirjoja ja omaelämäkerrallista kirjoittamista laajassa elämänkerronnan kehyksessä. Osana tätä elämänkerronnan kehystä tutkimukseni sijoittuu historiallisen elämäkertatutkimuksen kentälle omaelämäkerrallisen aineiston eli Kirstin päiväkirjojen kautta. Olen kuitenkin ollut kiinnostunut ennen kaikkea Kirstin kirjoittamisesta ja päiväkirjasta elämästä kertomisen ja kirjoittamisen kehystenä sekä konventiona, joten tutkimuksessani on tärkeällä tavalla läsnä jatkuva elämäkertatutkimuksen ja aineistolähtöisen tutkimuksen välinen problematiikka.

Olen tarkastellut tutkimuksessani sekä kirjoitettua että elettyä minää sekä niiden riiteyskohtia. Olen siis lähestynyt päiväkirjoja yhtäältä niiden kirjallisuudellisuuden näkökulmasta, kertomuksena, ja toisaalta kulttuurihistoriallisina dokumentteina eletystä elämästä. Siten päiväkirjoissa korostuvat sekä niiden historiallisuus että niiden kirjallinen lajityyppi eli kirjoittamisen ja kerronnan muodot.

Tutkimukseni yhdistää myös tiedettä ja taidetta, ja yhtenä tutkimuksen tulkinnallisena kehystenä onkin toiminut päiväkirja-aineistosta muodostamani sanataide. Olen tuottanut tutkimistani päiväkirjoista tekstimuotoisia runoja sekä tekstiä ja musiikkia yhdisteleviä spoken word -teoksia. Sanataiteen avulla olen pystynyt tarkastelemaan aineistoa yhä laajemmin ja syvemmin sekä tuomaan esiin Kirstin hienoa kieltä eri keinoin. Taide on siis ollut yksi tiedon tuottamisen tapa, ja toisaalta tieteen ja taiteen välinen vuoropuhelu on tuonut yhä selkeämmin esiin Kirstin kirjailijuutta ja päiväkirjojen kirjallista luonnetta.

Kirstin päiväkirjoihin tallentuivat ajatukset, tunteet, arjen askareet, terveyteen liittyvät raportoinnit, monenlaiset kivut, keskustelut ja kohtaamiset muiden ihmisten kanssa, toisaalta syvät yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukset sekä ympäröivän maailman havainnoinnit. Kaikkiaan Kirsti kuvasi elämäänsä, kokemuksiaan, tunteitaan, itseään ja ympäristöään hyvin tarkasti ja yksityiskohtaisesti.

Kirsti kirjoitti tallentaakseen, muistaakseen, reflektoidakseen ja kommunikoidakseen, mutta hänellä oli halu kirjoittaa elämästään myös eteenpäin kehittyvää kertomusta, liittyä osaksi päiväkirjalajin kaanonin. Kirjoittaminen oli rituaali, mutta myös tapa kommunikoida. Toisaalta päiväkirja yksityisenä kirjoittamisen muotona saattoi itsessään lisätä yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä.

Kaikkiaan päiväkirja oli Kirstille henkilökohtainen, mutta samalla jatkuvasti kiinni aikansa konventioissa ja kulttuurisissa malleissa. Toisaalta hän osallistui kirjoittamisellaan konventioiden ja

Kuva 2. Karoliina Sjö'n väitöskirjan kannessa näkyy myös Kirsti Teräsvuoren kirjoitusta. Kannen on suunnitellut Merileena Reunanen. Kuva: Karoliina Sjö

mallien muokkaamiseen. Kirstin päiväkirj kirjoittamisessa sekoittuivat ja vaihtelivat erilaiset kirjalliset muodot ja tyylit, ja toisaalta kirjoittaja myös ammensi erilaisista genreistä ja konventioista tietoisesti aineksia omiin kirjoituksiinsa. Kirsti oli kunnianhimoinen kirjoittaja, ja lopulta päiväkirja kasvoi ja muotoutui elämän kirjaksi, josta kirjoittaja piti huolta ja jota hän puhtaaksikirjoitti monessa eri aikatasossa.

Kirstin päiväkirjoja ei ole julkaistu tai tutkittu aikaisemmin, vaikka kirjoittajalla oli selkeästi halu julkisempaan toimintaan kirjallisuuden kentällä. Kirjoitukset itsestä ja elämästä jäivät kuitenkin yksityiseksi esimerkiksi ajan yhteiskunnallisista, sukupuoleen liittyvistä tekijöistä johtuen, sillä tytöillä ja naisilla mahdollisuudet toimia kirjoittamisen ammattilaisina olivat rajatummalla kuin miehillä. Myös terveyteen, toimintakykyyn ja itsetuntoon liittyvät tekijät olivat Kirstin julkisemman kirjoittamisen tiellä. Kirsti ei kokenut, että pystyisi elättämään itseään kirjoittamalla, vaikka lopulta elämä koostuikin pitkälti päiväkirj kirjoittamisesta.

Kirsti toi itse ensimmäiset puhtaaksikirjoitetut päiväkirjansa SKS:n arkistolle vuonna 1974, joten hän halusi jättää kirjoituksensa tutkittaviksi ja luettaviksi sekä tulla nähdyksi kirjoittajana ja historian tallentajana, taiteilijana.

Kulttuurihistorioitsijalle päiväkirjat voivat kaikkiaan tarjota ja tuottaa monenlaista tietoa esimerkiksi elämästä, kokemuksista, arjen historiasta, tunteiden historiasta, itsestä kirjoittamisesta ja kertomisesta, kirjoittamisen konventioista ja muodoista sekä ympäröivästä yhteiskunnasta ja maailmasta. Ne voivat laventaa kuvaa menneestä, maailmasta, toden ja kuvittelun rajoista sekä ajasta tai ajoista, joissa elämme. Päiväkirjat ovatkin arvokasta kirjallista ja kulttuurihistoriallista perimää. Toki historiallisina aineistoina niiden tutkimuksellisesti asettamia mahdollisuuksia ja ehtoja on jatkuvasti punnittava ja tarkasteltava.

126

Päiväkirjat ja tutkimukseni palautuvat niin ikään kysymyksiin yksilöstä sekä yksityisen ja yhteisen välisistä kysymyksistä. On tärkeää hahmottaa, kuinka menneet elämät eivät ole pelkästään esimerkiksi numeroita tilastoissa, vaan kyse on historiassa eläneistä, ajattelevista, tuntevista, toimineista, ruumiillisista henkilöistä ja heidän elämästään. Elämistä, joihin ovat vaikuttaneet eri tavoin erilaiset sosiaaliset, kulttuuriset, poliittiset ja yhteiskunnalliset tekijät. Yksilön elämä kietoutuu näin ollen aina myös yhteisesti jaettuun, yksityinen yleiseen.

Yksilön kirjoitukset kertovat usein myös jotakin laajemmista historian tapahtumista ja ilmiöistä. Toisaalta yksilöä ja tämän tuottamaa materiaalia koskeva tutkimus voi avata aivan uudenlaisia tutkimuskenttiä tai näkökulmia jo tutkittuihin aiheisiin. Kaikkiaan yhä monipuolisempi tutkimus erilaisista elämästä tuottaa kuvaa moninaisemmasta historiasta.

Käsitys ja kuva historiasta täydentyvät sitä mukaan, kun esimerkiksi löydämme ja tutkimme ihmisten kirjoittamia ja talteen jättämiä päiväkirjoja. Tärkeää tutkimuksessa on lähestyä tällaisia aineistoja eettisesti, kunnioittaen ja arvostaen sekä tiedostaen, että tekemämme tulkinnat ovat aina vain yksi versio historian ja elämän kulusta. Tekemiimme tulkintoihin puolestaan vaikuttavat monet eri tekijät, jotka liittyvät oleellisesti esimerkiksi aikaan ja paikkaan.

Yhä edelleen ”pienet”, ”tavalliset” ja ehkä ”tylsätkin” elämät ja kertomukset jäävät helposti ”isojen”, ”jännittävien” ja ”kiinnostavien” elämien jalkoihin. Siksi esimerkiksi tutkimuksessa on tärkeää nostaa kaikenlaisia elämiä ja kertomuksia esiin, yhä uudelleen.

FM Karoliina Sjön kulttuurihistorian alaan kuuluva väitöskirja ”Kirjoitettu minä. Kirsti Teräsvuoren nuoruusajan päiväkirjakertomus 1916–1923” tarkastettiin Turun yliopistossa 18.2.2023. Vastaväittäjinä toimivat dosentti Tuija Saresma ja dosentti Kaisa Vehkalahti (Jyväskylän yliopisto) ja kustoksena professori Maarit Leskelä-Kärki (Turun yliopisto).

Väitöskirja on luettavissa osoitteessa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9158-7>.